# ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 4ης Απριλίου 1995 *

Στην υπόθεση C-350/93,

**Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,** εκπροσωπούμενη από τους Antonino Abate, κύριο νομικό σύμβουλο, και Vittorio Di Bucci, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Γεώργιο Κρεμλή, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

προσφεύγουσα,

κατά

**Ιταλικής Δημοκρατίας,** εκπροσωπουμένης από τον καθηγητή Luigi Ferrari Bravo, διευθυντή της Υπηρεσίας Διπλωματικών Διαφορών του Υπουργείου Εξωτερικών, επικουρούμενο από τον Pier Giorgio Ferri, avvocato dello Stato, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την Πρεσβεία της Ιταλίας, 5, rue Marie-Adélaïde,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο να αναγνωρισθεί ότι η Ιταλική Δημοκρατία, παραλείποντας να καταργήσει και να αναζητήσει, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τις καταβληθείσες στον όμιλο ENI-Lanerossi (σήμερα SNAM SpA) ενισχύσεις ύψους 260,4 δισεκατομμυρίων ιταλικών λιρών (LIT) παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την απόφαση 89/43/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 1988, σχετικά με ενισχύσεις που χορήγησε η Ιταλική Κυβέρνηση στην ENI-Lanerossi (ΕΕ 1989, L 16, σ. 52),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

# ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, F. A. Schockweiler (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, J. L. Murray, D. A. O. Edward και J.-P. Puissochet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: F. G. Jacobs
γραμματέας: Lynn Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις των διαδίκων κατά τη συνεδρίαση της 6ης Δεκεμβρίου 1994,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 2ας Φεβρουαρίου 1995,

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 7 Ιουλίου 1993, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άσκησε, δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΟΚ, προσφυγή με αίτημα να αναγνωρισθεί ότι η Ιταλική Δημοκρατία, παραλείποντας να καταργήσει και να αναζητήσει, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τις καταβληθείσες στον όμιλο ENI-Lanerossi (σήμερα SNAM SpA) ενισχύσεις ύψους 260,4 δισεκατομμυρίων LIT, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την απόφαση 89/43/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 1988, σχετικά με ενισχύσεις που χορήγησε η Ιταλική Κυβέρνηση στην ENI-Lanerossi (ΕΕ 1989, L 16, σ. 52, στο εξής: απόφαση).

2 Με την απόφαση, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι τα 260,4 δισεκατομμύρια LIT ενισχύσεων που είχαν χορηγηθεί στον όμιλο ENI-Lanerossi υπό τη μορφήν εισφοράς κεφαλαίου υπέρ των θυγατρικών του εταιριών που κατασκεύαζαν ανδρικά ενδύματα ήσαν παράνομες λόγω του ότι είχαν χορηγηθεί κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης και ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά κατά την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης (άρθρο 1). Αποφάσισε ότι οι ενισχύσεις αυτές έπρεπε να επιστραφούν (άρθρο 2). Η Ιταλική Κυβέρνηση όφειλε να την πληροφορήσει, εντός προθεσμίας δύο μηνών από την ημερομηνία κοινοποιήσεως της αποφάσεως, σχετικά με τα μέτρα που έλαβε για να συμμορφωθεί προς αυτήν (άρθρο 3).

3 Με την απόφαση της 21ης Μαρτίου 1991, C-303/88, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1991, σ. I-1433), το Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως αυτής.

4 Η Ιταλική Δημοκρατία, αφού κλήθηκε επανειλημμένως από την Επιτροπή να εκτελέσει την απόφαση και να της γνωστοποιήσει τα προς τούτο ληφθέντα μέτρα, πληροφόρησε την Επιτροπή στις 25 Μαρτίου 1992 σχετικά με την πρόθεσή της να προβεί στην αναζήτηση των ενισχύσεων, και τούτο διά της καταβολής από την εταιρία Lanerossi στην κρατική εταιρία holding ENI ποσού ίσου προς τις ενισχύσεις, πλέον τόκων.

5 Με έγγραφο της 26ης Ιουνίου 1992, η Επιτροπή πληροφόρησε την Ιταλική Κυβέρνηση ότι έπρεπε να ζητήσει, όχι μόνον την επιστροφή των ενισχύσεων από τη εταιρία Lanerossi στην ENI, αλλά και την καταβολή τους στο Ιταλικό Δημόσιο. Με το ίδιο έγγραφο, η Επιτροπή εκδήλωσε την πρόθεσή της να προσφύγει στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σε περίπτωση που η Ιταλική Δημοκρατία δεν θα ελάμβανε τα μέτρα που ήσαν αναγκαία για την ανάκτηση των ενισχύσεων μέχρι τις 31 Ιουλίου 1992, προθεσμία η οποία παρατάθηκε, στη συνέχεια, μέχρι τις 31 Μαρτίου 1993.

6 Μόνο μετά την ημερομηνία ασκήσεως της προσφυγής μεταβίβασε η SNAM SpA, η οποία είχε διαδεχθεί την εταιρία Lanerossi, στην ENI το ποσό των 362,241 δισεκατομμυρίων LIT που αντιπροσώπευε, σύμφωνα με την Ιταλική Δημοκρατία, το κεφάλαιο και τους τόκους των ενισχύσεων των οποίων η Επιτροπή είχε απαιτήσει την επιστροφή.

7 Προς στήριξη της προσφυγής της, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η Ιταλική Δημοκρατία παρέβη το άρθρο 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, διότι δεν προέβη στην αναζήτηση των ενισχύσεων εντός της δίμηνης προθεσμίας από της κοινοποιήσεως της αποφάσεως και παρέλειψε να ζητήσει την επιστροφή των ενισχύσεων από την ΕΝΙ στο Ιταλικό Δημόσιο.

**Επί του παραδεκτού της προσφυγής**

8 Η Ιταλική Δημοκρατία προβάλλει ένσταση απαραδέκτου της προσφυγής κατά το μέτρο που σκοπείται η διαπίστωση της μη εκπληρώσεως της υποχρεώσεως περί επιστροφής των ενισχύσεων από την ΕΝΙ στο Ιταλικό Δημόσιο, η οποία δεν απορρέει από την απόφαση. Εξάλλου, η προσφυγή δεν περιέχει, κατά παράβαση του άρθρου 38, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, τη συνοπτική έκθεση των ισχυρισμών περί του ότι η παράλειψη αναζητήσεως των ενισχύσεων από την ΕΝΙ αντιβαίνει στην απόφαση.

9 Διαπιστώνεται συναφώς ότι η Επιτροπή περιορίζεται να υποστηρίξει ότι η Ιταλική Δημοκρατία δεν συμμορφώθηκε με την απόφαση, της οποίας η προβαλλόμενη παράβαση αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας δίκης. Το ζήτημα αν η απόφαση επιβάλλει στην Ιταλική Δημοκρατία την υποχρέωση να αναζητήσει τις ενισχύσεις από την ΕΝΙ εμπίπτει στην εξέταση του βασίμου της προσφυγής και δεν θίγει το παραδεκτό αυτής.

10 Εξάλλου, η προσφυγή περιέχει σαφή έκθεση των πραγματικών περιστατικών και των επιχειρημάτων της Επιτροπής, όπως απαιτεί το άρθρο 38, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του Κανονισμού Διαδικασίας και η Ιταλική Κυβέρνηση είχε τη δυνατότητα να υποβάλει λεπτομερές υπόμνημα αντικρούσεως.

11 Συνεπώς, η ένσταση απαραδέκτου πρέπει να απορριφθεί.

**Επί της μη εκτελέσεως της αποφάσεως**

12 Πρέπει να εξετασθούν διαδοχικά οι δύο αιτιάσεις που προβάλλει η Επιτροπή.

*Αιτίαση αντλούμενη από την παράλειψη αναζητήσεως των ενισχύσεων εντός της ταχθείσας προθεσμίας*

13 Η απόφαση προσδιόρισε με σαφήνεια την υποχρέωση της Ιταλικής Κυβερνήσεως να απαιτήσει την επιστροφή των ενισχύσεων εντός δίμηνης προθεσμίας από της κοινοποιήσεως της αποφάσεως, η οποία έγινε στις 10 Αυγούστου 1988.

14 Όμως, η επιστροφή από την SNAM SpA στην ENI έγινε μόλις στις 11 Οκτωβρίου 1993.

15 Κατά παγία νομολογία, το μόνο μέσο άμυνας το οποίο μπορεί να επικαλεστεί ένα κράτος μέλος κατά προσφυγής λόγω παραβάσεως την οποία άσκησε η Επιτροπή βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, είναι αυτό που βασίζεται στην απόλυτη αδυναμία της ορθής εκτελέσεως της αποφάσεως (βλ. την πλέον πρόσφατη απόφαση της 23ης Φεβρουαρίου 1995, C-349/93, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1995, σ. I-343, σκέψη 12, και την παρατιθέμενη νομολογία).

16 Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί επίσης ότι το κράτος μέλος το οποίο, κατά την εκτέλεση αποφάσεως της Επιτροπής σχετικής με κρατικές ενισχύσεις, συναντά δυσχέρειες που δεν είχαν προβλεφθεί και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν ή αντιλαμβάνεται ότι θα υπάρξουν συνέπειες που δεν είχε υπολογίσει η Επιτρο-

πή, οφείλει να θέσει τα προβλήματα αυτά στην κρίση της Επιτροπής, προτείνοντας κατάλληλες τροποποιήσεις της επίμαχης αποφάσεως. Στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τον κανόνα που επιβάλλει στα κράτη μέλη και στα κοινοτικά όργανα αμοιβαίο καθήκον ειλικρινούς συνεργασίας, από το οποίο διαπνέεται συγκεκριμένα το άρθρο 5 της Συνθήκης, η Επιτροπή και το κράτος μέλος οφείλουν να συνεργασθούν καλόπιστα για να υπερπηδήσουν τις δυσκολίες, τηρουμένων πλήρως των διατάξεων της Συνθήκης και ιδίως εκείνων που αφορούν τις ενισχύσεις (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 13, και την παρατιθέμενη νομολογία).

17 Η Ιταλική Δημοκρατία δεν επικαλείται ούτε απόλυτη αδυναμία εκτελέσεως ούτε δυσχέρειες που δεν είχαν προβλεφθεί και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν.

18 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να κηρυχθεί βάσιμη η προσφυγή, καθόσον η Ιταλική Δημοκρατία δεν εκτέλεσε την απόφαση εντός της ταχθείσας προθεσμίας.

*Αιτίαση αντλούμενη από την παράλειψη επιστροφής των ενισχύσεων από την ΕΝΙ στο Ιταλικό Δημόσιο*

19 Για τη διερεύνηση της αιτιάσεως αυτής, πρέπει να εξετασθεί ο σκοπός της υποχρεώσεως αναζητήσεως των παρανόμων ενισχύσεων και το περιεχόμενο που προσδίδεται με την απόφαση στην υποχρέωση αυτήν.

20 Το άρθρο 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης προβλέπει συναφώς ότι, αν η Επιτροπή διαπιστώσει ότι ενίσχυση που χορηγείται από ένα κράτος ή με κρατικούς πόρους δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, αποφασίζει ότι το εν λόγω κράτος οφείλει να την καταργήσει ή να την τροποποιήσει εντός προθεσμίας που η ίδια ορίζει.

21 Η υποχρέωση του κράτους να καταργήσει την ενίσχυση την οποία η Επιτροπή έκρινε ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά σκοπεί, κατά παγία νομολογία, στην επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση (βλ. την απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, C-278/92, C-279/92 και C-280/92, Συλλογή 1994, σ. I-4103, σκέψη 75, και την παρατιθέμενη νομολογία).

22 Ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται εφόσον οι επίμαχες ενισχύσεις, αυξημένες ενδεχομένως με τόκους υπερημερίας, επιστραφούν από τον λαβόντα τις ενισχύσεις, εν προκειμένω τη SNAM SpA, στην ENI, δημόσιο οργανισμό διαχειρίσεως των κρατικών συμμετοχών. Με την επιστροφή αυτή, ο λαβών χάνει πράγματι το πλεονέκτημα του οποίου απολάμβανε στην αγορά σε σχέση με τους ανταγωνιστές του και επανέρχονται τα πράγματα στην προ της καταβολής κατάσταση.

23 Στη συνέχεια διαπιστώνεται ότι η Επιτροπή, με το άρθρο 2 της αποφάσεως, ζήτησε μόνον από την Ιταλική Κυβέρνηση να καταργήσει τις ενισχύσεις και να ζητήσει από τη SNAM SpA να τις επιστρέψει εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, καταβάλλοντας τόκους υπερημερίας μετά τη λήξη της προθεσμίας αυτής.

24 Μολονότι δεν αποκλείεται η χορήγηση κονδυλίων από το Δημόσιο σε δημόσιο οργανισμό όπως η ENI να συνιστά κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης, εντούτοις η Επιτροπή, αντιθέτως προς τα όσα υποστηρίζει, δεν διαπίστωσε με την απόφαση, ακολουθώντας την προβλεπόμενη από τη Συνθήκη διαδικασία, ότι η διάθεση κονδυλίων από το Δημόσιο προς την ENI συνιστά επίσης ενίσχυση ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά.

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να κριθεί αβάσιμη η προσφυγή κατά το μέτρο που η Επιτροπή προσάπτει στην Ιταλική Δημοκρατία ότι δεν ζήτησε την επιστροφή των ενισχύσεων από την ENI στο Ιταλικό Δημόσιο.

26 Διαπιστώνεται, συνεπώς, ότι η Ιταλική Δημοκρατία, μη προβαίνοντας στην εκτέλεση της αποφάσεως εντός της ταχθείσας προθεσμίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη.

**Επί των δικαστικών εξόδων**

27 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα. Επειδή η καθής κατ' ουσίαν ηττήθηκε, πρέπει να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

αποφασίζει:

**1) Η Ιταλική Δημοκρατία, παραλείποντας να καταργήσει και να αναζητήσει, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τις αχρεωστήτως καταβληθείσσες στον όμιλο ENI-Lanerossi (σήμερα SNAM SpA) ενισχύσεις ύψους 260,4 δισεκατομμυρίων LIT, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την απόφαση 89/43/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 1988, σχετικά με ενισχύσεις που χορήγησε η Ιταλική Κυβέρνηση στην ENI-Lanerossi.**

**2) Απορρίπτει την προσφυγή κατά τα λοιπά.**

**3) Καταδικάζει την Ιταλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.**

Rodríguez Iglesias Schockweiler Mancini

Moitinho de Almeida Murray Edward Puissochet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 4 Απριλίου 1995.

Ο Γραμματέας Ο Πρόεδρος

R. Grass G. C. Rodríguez Iglesias